

-1965-

Tien december is niet de vrolijkste datum denkbaar om in Stockholm een feestje te organiseren, maar daar zal Michail Sjolochov weinig last van hebben gehad toen hij in 1965 deze stad aandede om er zijn Nobelprijs voor Literatuur op te pikken. Hij wist wat winter was. Hoe het ijs kan kruien staat beschreven in die ene roman waarom hij altijd herinnerd zou blijven, zolang de mensheid tenminste nog iets in boeken wenste te zoeken. En hoewel de wind lelijk huis kan houden op de plaats waar een gulden medaille ongeduldig lag te verlangen naar zijn borst, moet Sjolochovs karakter het ons toestaan te fantaseren dat hij zelfs, eenmaal aangekomen aan de Zweedse scherenkust, ostentatief een jasje heeft uitgedaan om

zijn gehardheid als rasechte Kozak te illustreren. Al zal hij die jas natuurlijk wel hebben aangehouden, enerzijds uit beleefdheid, en anderzijds uit angst dat hij de banketrede, die hij zorgvuldig in z'n binnenzak bewaarde, door deze vestimentaire overmoed kwijt zou raken. Hij, de zogenaamde 'Leo Tolstoj van het volk', was voor zijn heenreis in Moskou nog snel even naar de kapper gegaan en had een paar druppels parfum over zijn spoedig uit te beitelende kop gesprengd om de prijs in ontvangst te nemen die de echte doch kennelijk minder volkse Tolstoj nooit had mogen krijgen. Dit was zijn dag. Definitief afgerekend werd er vandaag met zijn sombere jaren als dokwerker, boekhouder, steenkapper, kloefkapper, belastingcontroleur, manusje-van-alles en handlanger-van-niks. Afgerekend, met de rekeningen die hij had gelikt, zich moeizaam een weg naar boven lebbend als journalist. Dat hij met zijn eerste manuscripten had moeten leuren maakte hem in deze stonden alleen maar groter, hij, zoon van een analfabete moeder. En hij voelde met genoeg de woede van al de redacteuren die opeens begrepen dat zij destijds het prille gepruts van een toekomstig Nobel-prijswinnaar hadden afgewezen. Het kon niet lang meer duren of zijn tronie zou prijken op een

postzegel van vijf kopeken, straatnaambordjes met zijn naam waren al onderweg naar de letterzetter, uiteraard, en alleen het eeuwige leven kon hem nog een staatsbegrafenis ontnemen.

Zuiver toeval was er enkel voor mensen zonder talent. Dat het stadhuis van Stockholm aan het brede water was gelegen had een hogere reden, en die reden heette: Michail Aleksandrovitsj Sjolochof! Rivierenliefhebber in hart en pen, publieke beschermheer van de Wolga en het Baikalmeer. Deze proleet, die nog niet van de natuur was vervreemd en wist wanneer de sterlet zich het makkelijkst liet vangen, moet ook hebben geweten dat de bruggen in het centrum van deze Scandinavische parel, het Venetië van de frigo, de beste plaats ter wereld vormden om een zalmpje aan de haak te slaan. Of een röding, die goddelijke vis die op een bord genoeg neemt met de eenvoud van een gekookt patatje of twee. En een groene asperge, hoezee, occasioneel, bijvoorbeeld met midzomernacht.

Gezien Sjolochof zich op die leeftijd de stijl had aangemeten zijn adamsappel goed te verbergen achter een modieus verantwoorde rolkraag of een

stevig dichtgeknoopt hemd, moet het opgewonden bonzen van zijn aders in zijn dichtgesnoerde keel ondraaglijk zijn geweest toen hij de trappen van het stadhuis nam, plechtstatig, een laureaat van de Leninprijs waardig, een laureaat van de Stalinprijs waardig, en nu ook dus een Nobelprijswinnaar waardig. Het bovenste knoopje van zijn hemd bleef derhalve beter dicht toen hij boven op de trappen hartelijk de hand van de plaatselijke burgemeester schudde: Hjalmar Leo Mehr, voluit Meyerowitch, radicaal socialist en de zoon van Joods-Russische revolutionairen. Kameraden onder elkaar. Mogelijks herkende Sjolochov ook Olof Palme onder de genodigden, linkse rakker nadat deze tijdens een vakantie in Amerika met zijn eigen somtijds grijze ogen de verschillen tussen arm en rijk had gezien, Zweeds minister van Vervoer en Communicatie op het ogenblik van deze Nobelprijsuitreiking, maar lang nog niet zo beroemd als een perfecte moordenaar hem eenentwintig jaar later met één enkel rugschot maken zou. Groot en belangrijk volk, kortom. Leden van de machtige uitgeversclan Bonniers onder meer: hun netwerk trok een spoor tot in de sigarenkamers van het paleis. Ook de koning zelf wou dit Nobelbanket niet missen. Gustaaf VI: slaapver-

wekkend gezelschap, slecht biljarter, amateur-botanicus met een lichte specialisatie in de wonderere wereld van de rododendron, maar volgens het gekwebbel een befaamd boekenliefhebber met een gigantische bibliotheek die zijn hofpersoneel enkele dagen per jaar afstofpret verschaftte. Allemaal waren zij daar om het glas te heffen op de grote Michail Sjolochof. En natuurlijk ook om als bevoorrechten zijn speech te mogen aanhoren en daar vervolgens stevig om te applaudisseren.

Om de banketzaal te bereiken moesten Sjolochof en zijn bewonderaars eerst door de Prinsengalerij, die prins Eugenius ooit gemeend had zelf te moeten versieren met een fresco, net als keizer Nero stommelings aannemend dat rang en stand automatisch artistieke talenten voortbrachten. Maar Sjolochof had diep in zijn duistere ziel een immense sympathie voor de derderangskunstenaar, om redenen die hij niet openlijk kon laten blijken, en al helemaal niet op de dag dat hem de Nobelprijs werd uitgereikt.

Vervolgens werd het gezelschap door de Gouden Zaal geloodst. Meer praal dan pracht. Een stenen doos bezet met gouden mozaïekstukjes, wel zo'n achttienduizend volgens de kunsthistori-

cus die de moeite had genomen ze te tellen. De afbeelding van de anorectische blondine op één van de wanden moest Stockholm voorstellen, in het midden van de hele wereld, neen, in het centrum van het heelal! De meeste kindertekeningen overtroffen de kwaliteiten van deze picturale kots. Maar andermaal zal Sjolochof een warme band van broederschap met de maker hebben gevoeld.

Uit het plafond van dit glitterhol zouden zo dadelijk theatraal de gerechten nederdalen, rechtstreeks uit de keuken. Geoefende neuzen konden misschien het menu al bij elkaar snuffelen: een roulade van gepocheerde vistongetjes, gefarceerde kip met een vinaigrette van asperges en een maderasaus op basis van ganzenlever, ananas op Macedonische wijze, met likeur natuurlijk, en petitfours. Daarna koffie, met, ietwat ongeïnspireerd, likeur Marie Brizard en cognac van Courvoisier. Het kozakkenhart van de bejubelde auteur zou vrolijker hebben gebeierd indien er een kruik wodka tevoorschijn werd getoverd, maar de geruchten over zijn ongetemde drankzucht eens er wodka op tafel stond, hadden ongetwijfeld allang de dorpsranden van Kroezjilin achter zich gelaten; ze hadden zich zelfs los en door het gesteente

van de Berlijnse Muur geboord en het Nobelcomité was mogelijks beducht voor een speech die werd gelezen met een driedubbele tong.

Het diner zelf vond plaats in de belendende, zogenaamde Blauwe Zaal, hoewel deze de kleur had van de rode troosteloze bakstenen waaruit ze opgetrokken was. De zevenhonderd genodigden zochten luidruchtig naar de plaats die hun door een onbekende logica aan tafel was toegewezen, en verborgen indien nodig hun ontgoocheling omtrent een naaste disgenoot van minder aanzien. De eerste flessen Château du Basque 1959, een uitzonderlijk goed wijnjaar zoals de epicuristen weten, decanteerden in de keuken, in afwachting van de kip. Een stoet stijve kelners met meelijwekkende gezichten die om een streepje zonlicht en een shot vitamine D smeekten, voerde de coupes champagne (Pommery & Greno Brut) aan, en het was lastig voor de gasten om er al niet even stiekem van te nippen. Maar alvorens de bubbels ten hemel werden geheven, moest Sjolochof eerst zijn speech afsteken.

Hij bewoog zich naar voren. Het gekraak in de microfoon schonk hem de internationale aandacht waar hij al jaren naar hingelde. Hij diepte

de speech op uit zijn vestzak. Streek hem even glad. Hij hoestte nog snel de stembanden los. En hoewel het om een bescheiden theatraal rokershoestje was gegaan, had het onheil er al in doorgeklonken. Dit gevierde lid van het Centraal Comité van de Communistische Partij leek inderdaad de dood niet eeuwig te kunnen ontlopen en zou nog blijken te sterven, veertig kilogrammen altogader met zijn kleren aan, aan een kanker gemeener dan de goelags, het is niet waar, aan een kanker bijna zo gemeen als de goelags, in het orwelliaanse jaar 1984. Maar ach, dat waren zorgen voor later. Nu was het de dag, helemaal de zijne, waarop er enkel en alleen aan zijn onsterfelijkheid werd gedacht.

-1944-

Elke Amerikaanse gevechtspiloot die de kwintessens van oorlog vatte, moet het een plezier hebben gevonden om de dertigste maart 1944 Sofia te bombarderen: een prachtige stad, verslaafd aan jazz en voetbal, levendig als nooit voorheen, bevolkt door mensen wier talent voor vrolijkheid al vaker op de proef was gesteld maar die ondanks alles volhardden in de lach. Klagen over het leven was meer een bezigheid voor hen die het goed hadden, uit schuldgevoel. Maar het ware oorlog of het ware vrede, wanneer de vrolijke virtuoos Sasjo Sladoera de viool hanteerde, was er swing en schwung in de cafés waar hij speelde, het paradijs aan halve prijs.

Met het enthousiasme van ziektekiemen had-

den de inwoners aan de warme voet van de berg Vitosja zich vermenigvuldigd: de stad was op een kleine vijftig jaar tijd van een bescheiden gemeente met elfduizend inwoners in een driehonderd-duizend zielen tellende beginnende metropool gemetamorfoseerd. Zo iets verhoogde de kansen van de Amerikaanse soldaten op een voltreffer aanzienlijk. Zelfs voor een schele schutter viel er eer te rapen. Ook met een hopeloos verdwaalde kogel viel iets prachtigs nog, een kind misschien, kapot te schieten.

In de Balkan had men het hart altijd al in de buik gedragen, ter hoogte van de maag, en men zou dat vast ook blijven doen. Eten was een bezigheid die qua verhevenheid kon concurreren met het schaakspel. Vindingrijkheid was in die laatste, uitputtende oorlogsdagen dan ook het logische antwoord van elke keukenprinses op de schaarste op de voedselmarkt. In de soberheid onderscheidde de chef zich van de kok.

De lucht die zich met een konvooi dodelijke Mustangs en Lightnings vulde, moest bijgevolg nog doordrongen zijn geweest van de geuren van duizenden ovenshotels: de laatste en gelukkig overheerlijke maaltijd voor honderdnegenender-